

# UN DECENIU DIN ISTORIA BĂNCII AURORA (NĂȘĂUD) 1938-1948. DE LA REFACEREA FINANCIARĂ LA LICHIDAREA JURIDICĂ

Vasile Dobrescu\*  
Maria Tătar-Dan\*\*

**Abstract:** *The article deals with the activity of Aurora Bank, the most important Romanian credit institution in Năsăud County, between 1938 and 1948. Building on a series of previous research and on a sizeable unpublished documentary corpus - which, although incomplete, is in a relatively acceptable state compared to the state of the archives of other similar institutions in the country - the article shows the orientation of the financial business channels, the policies and management practices adopted by the bank's management in response to the economic and political dynamics that shook Romania in the period 1940-1947. Our contribution also provides a space for analyzing the biographies of the bank's leaders; thus, we highlighted their leadership qualities based on solid professional training, exemplary behavior, and civic involvement in the life of the Năsăud community through cultural, educational, social, or political activities. We also showed how unfavorable internal and external political circumstances, even more than the harsh socio-economic conditions of the post-war period, had a decisive impact on the relatively normal functioning of the bank, which practically forced, subjectively speaking, the legal liquidation of the Aurora bank as well as the entire private credit system in the summer of 1948.*

**Keywords:** Romanian credit institution, Năsăud county, Aurora bank, financial activities, socio-economic interrelations.

Investigarea evoluției financiare a unei instituții de credit, pe ultimii ani ai existenței sale, reprezintă un motiv serios de cercetare pentru oricare specialist de istorie bancară, mai ales că acest proces se derulează pe fondul unor schimbări dramatice de regimuri politico-statale din România, chiar dacă enunțul tematic temporal ar putea fi apreciat, în parte, ca o alegere secvențială subiectivă. De asemenea, merită să explicăm orientarea conținutului tematic al articolului, ce se referă la revigorarea afacerilor băncii Aurora până la momentul desființării sale, prin prisma unei necesare raportări la istoria fenomenelor socio-economice imediat anterioare, printre care și cele care au însoțit criză economică generală din anii 1929–1933, din dorința de a reliefa unele trăsături specifice ale evoluției sale ulterioare anilor 1934–1938,

---

\* Prof. univ. dr., Universitatea de Medicină, Farmacie, Științe și Tehnologie „George Emil Palade” din Târgu Mureș; e-mail: vasiledobrescu@yahoo.com

\*\* Lect. univ. dr., Universitatea de Medicină, Farmacie, Științe și Tehnologie „George Emil Palade” din Târgu Mureș; e-mail: marria.dan@gmail.com

determinate, fie de măsurile administrativ-financiare ale conducerii sale, fie de contexte mai generale, economice sau politico-statale grave, deosebite de cele parcurse de majoritatea zonelor României, bunăoară pentru anii 1940–1944.

În această ordine de idei, subliniem că banca *Aurora*, după un spectaculos *boom* financiar nominal, dar într-o măsură notabilă și real, din deceniul anilor postbelici, a înregistrat șocul crizei economice cu pierderi ce i-au amenințat literalmente existența, dacă majoritatea acționarilor și deponenților săi nu ar fi făcut reale sacrificii bănești pentru a-i stopa declinul, stabiliza starea financiară, evident precară și, a-i impulsiona activitatea din anul 1934 până în anul 1938, sub semnul unei moderate, dar sigure evoluții financiare, fapt ce va susține, cel puțin teoretic, speranțele unei și mai rapide dezvoltări economice într-un viitor apropiat<sup>1</sup>. Pe de altă parte, istoria Europei și a României implicat, după anul 1938 s-a desfășurat sub semnul unor bulversări a sistemelor economice și a regimurilor politice, țara noastră suferind, în plus, în vara anului 1940, însemnate, pierderi teritoriale, umane și materiale, printre care și zona Transilvaniei de Nord-Est, ce cuprindea și fostul județ al Năsăudului, în favoarea Ungariei horthyste. Astfel, între septembrie 1940 și octombrie 1944, banca *Aurora* și-a derulat activitățile nu numai în alt context politico-statal, ci și a unui sistem financiar diferit, ce aveau ca obiective diminuarea capacității economice și demografice a elementului românesc, suspectat aprioric și subiectiv ca ostil stăpânirii ungare. Evenimentele politico-statale nefavorabile au continuat cu ocupația sovietică prelungită a României, iar pentru teritoriile recent eliberate din Transilvania chiar cu administrarea militar-sovietică până în martie 1945, agravând urmările economice ale războiului și influențând, decisiv, orientările sistemului politic, treptat, dar sigur spre un regim autoritar socialist-stalinist.

În plan economic, aceste evenimente au redus și au îngrădit mecanismele economiei de piață, iar în plan financiar s-au repercutat prin diminuarea capacității financiare și a numărului instituțiilor de credit private până la anihilarea lor juridică forțată, în anul 1948. Și din această ipostază este interesantă urmărirea traseului financiar parcurs de o bancă provincială, precum *Aurora*, pentru a descifra chiar și parțial procesul complex și

<sup>1</sup> Pentru situațiile economico-financiare și bancare interbelice din România a se vedea integral Virgil Madgearu, *Evoluția economiei românești după războiul mondial*, București, 1940; Costin C. Kirițescu, *Sistemul bănesc al leului și precursorii lui*, vol. 3, București, Edit. Enciclopedică, 1997, p. 267–476; Victor Axenciuc, *Evoluția economică a României. Cercetări statistico-istorice 1859–1947*, vol. III *Monedă–Credut–Comerț–Finanțe publice*, București, Edit. Academiei Române, 2000; Idem, *Introducere în istoria economică a României. Epoca modernă*, București, Edit. Fundației „România de Măine”, 1997.

dramatic ce a presupus, nu numai distrugerea unui sector economic însemnat, ci și anihilarea unor grupuri sociale elitare influente până în anii 1947–1948, din societatea românească, capabile să conducă cu succes sistemul de credit privat din România.

În sfârșit, am fost tentați să abordăm acest subiect și pentru că banca *Aurora* se numără printre cele mai vechi instituții de credit din istoria modernă a României, cu capital exclusiv românesc, înființată în 1873, după banca *Albina* din Sibiu (1872), e adevărat ca societate de credit cooperatistă, ce a reușit să activeze și să reziste timp de 75 de ani, tuturor încercărilor parcurse de sistemul de credit național privat. Abordarea istoricului acesteia între anii 1873–1923, într-o sintetică monografie jubiliară semnată de către profesorul universitar filolog Nicolae Drăganu<sup>2</sup> (membru al Consiliului de Administrație al băncii), la care s-au adăugat consemnările nuanțate și inedite din 1939 ale economistului Gheorghe Dragoș<sup>3</sup>, specialist în istoria cooperăției și ale cărturarului năsăudean Iuliu Moisil<sup>4</sup>, din 1936, ambele referințe privind începuturile activității societății de credit cooperatiste *Aurora*, ce au încheiat, pentru o lungă perioadă de timp, investigațiile menite să urmărească evoluția sa ulterioară până în anul 1948. Mai recent, o prezentare succintă, cu precădere a dezvoltării economico-financiare în perioada interbelică (1919–1940)<sup>5</sup>, a căutat să suplimenteze cercetările autorilor menționați, rămânând, ca o deschisă invitație, abordarea istoriei sale pe ultimul segment al funcționării sale, fără a avea, în această fază, pretenția unei întregitoare și exhaustive cercetări ce ar presupune, desigur, conceperea unei noi și mai cuprinzătoare sinteze monografice.

Banca *Aurora* și-a început activitatea inițial, și a continuat o perioadă destul de lungă până în anul 1920, ca instituție de credit cooperatistă, când a devenit instituție bancară pe acțiuni după trei tentative nereușite în anii anteriori și chiar după o încercare a fuziona, în anul 1919, cu banca *Mercur*

---

<sup>2</sup> Nicolae Drăganu, *Monografia Societății de împrumut și păstrare „Aurora” (1873–1923)*, Cluj, 1924.

<sup>3</sup> Gheorghe Dragoș, *Cooperăția din Ardeal, istoric, situația actuală și perspective*, București, 1933.

<sup>4</sup> Iuliu Moisil, *Două vechi bănci: „Reuniunea de credit, anticipațiuni și păstrare” și „Societatea de împrumut și păstrare «Aurora» din Năsăud, „Arhiva Someșană”, Năsăud, nr. 18/1936, p. 452–459; Vasile Dobrescu, Din pionieratul istoriei creditului românesc. Societățile de credit și păstrare din Năsăud între anii 1873-1879, în vol. Vasile Dobrescu, Adrian Onofreiu, Din istoricul instituțiilor de credit din județul Bistrița-Năsăud (1873-1940), Cluj–Napoca, Edit. Argonaut, 2018, p. 29–38.*

<sup>5</sup> Vasile Dobrescu, *Evoluția activităților financiare ale băncii „Aurora” din Năsăud în perioada interbelică (1919-1940)*, „Arhiva someșană”, seria III-a, Năsăud, 2014, p. 121–150.

din aceeași localitate<sup>6</sup>. În literatura de specialitate este consemnat actul înființării primei instituții de credit românești în anul 1868, de către Visarion Roman, la Rășinari, dar mai puțin inițiativele grupurilor elitare năsăudene concretizate în întemeierea în anul 1873, de fapt, a două instituții de credit cooperatiste, *Societatea de împrumut și păstrare Aurora*, care își începuse activitatea din 22 noiembrie 1873, având deja un rival, prin întemeierea, încă din 5 mai 1873, a *Reuniunii de credit, anticipațiuni și păstrare din Năsăud*, care datorită evoluției sale mult mai modeste și, ulterior, a lichidării juridice din anul 1885, nu a mai fost consemnată de către specialiștii istoriei economice și financiare, deși în epocă, și acest experiment economic, reprezenta în societatea românească ardeleană un eveniment însemnat. Din adnotările lui Iuliu Moisil din 1936 și documentele arhivistice păstrate de la ambele instituții de credit năsăudean se desprind însă concluzii surprinzătoare și elocvente pentru eforturile elitelor naționale, dornice de impulsivarea activităților economice moderne, cât și unele trăsături socio-economice specifice fostei zone grănicerești năsăudene. Amintim că în ținutul grăniceresc al celor 44 de comune, iobăgia a fost desființată în schimbul executării de către populația adultă bărbătească a atribuțiilor de pază a graniței din nord-estul Transilvaniei încă din anii 1762–1764, situație care a creat un climat socio-economic mai favorabil activităților economice private decât în celelalte zone ale Transilvaniei, pe lângă dezvoltarea unor legături de solidaritate și cooperare între locuitorii fostelor comune grănicerești. Aceste conjuncturi și situații propice au contribuit la crearea unor comunități de avere destinate scopurilor economice, culturale și spirituale, ce au ridicat nivelul de educație și starea economică a locuitorilor zonei și au permis, printre altele, înființarea și întreținerea unui gimnaziu confesional și a școlilor primare din fiecare localitate fostă grănicerească, a unui fond de burse pentru elevi și viitori studenți și, desigur, a unor instituții de credit. Pe lângă cele menționate din Năsăud, în anii următori, până în 1885 au luat ființă cooperative de credit în localitățile Feldru, Ilva Mare, Rodna, Prundu Bârgăului<sup>7</sup>.

Constituirea aproape simultană a două instituții de credit, în aceeași localitate, în faza de pionierat a inițiativelor întreprinse destul de timid de elitele naționale este oarecum surprinzătoare, dacă nu sesizăm că acțiunile de înființare au pornit de la două nuclee de participanți fondatori deosebite prin preocupări și statut social. Astfel, un grup compus în principal de negustori, meseriași, și proprietari funciari mai înstăriți, eterogen din punct

<sup>6</sup> Arhivele Naționale, Serviciul Județean Bistrița-Năsăud [infra: A.N.S.J.B.N], *Raportul de gestiune al Societății de împrumut și păstrare „Aurora”... pre 1919*, Năsăud, 1920, p. 68.

<sup>7</sup> Gheorghe Dragoș, *op.cit.*, p. 8–20; Adrian Onofreiu, *Istoricul cooperăției de credit din județul Bistrița-Năsăud*, Bistrița, Edit. „George Coșbuc”, 2004, p. 43–49.

de vedere etnic (români, sași, evrei), oglindind de altfel, structurile economice reale ale comunei Năsăud cu precădere, a lansat chiar de timpuriu, din iulie 1871, proiectul înființării unei instituții de credit<sup>8</sup>, ce s-a concretizat, treptat, prin etapele pregătirii statutelor, înaintarea lor, apoi, la forurile administrative locale și centrale spre aprobare, respectiv spre reluarea parcursului actelor statuare în cazul solicitării modificărilor unor articole până la momentul ședinței propriu-zise de constituire a instituției de credit și al declanșării funcționării acesteia în condiții de legalitate. Acest proces birocratic și lent a fost trecut cu bine până în mai 1873 de cei care au constituit *Reuniunea de credit*. Cel de-al doilea grup de inițiatori, dominat de grupul profesorilor de la Gimnaziul grăniceresc confesional din Năsăud, având ca model statutele cooperativei din Rășinari, și probabil și sfaturile lui Visarion Roman, a pornit de la o acțiune de întrajutorare bănească, un fel de casă de ajutor reciproc pe care o susțineau, anterior, respectivii dascăli. Procesul elaborării și aprobării statutelor cooperativei de credit *Aurora*, deși a început temporal mai târziu, a fost încheiat pe parcursul anului 1873, iar Societatea de împrumut și păstrarea *Aurora* a reușit să își activeze cu succes afacerile începând cu ultimele luni ale anului<sup>9</sup>.

Care au fost factorii care au asigurat evoluția economică rapidă și solida capacitate financiară a *Aurorei* în comparație cu cealaltă instituție de credit năsăudeană? La prima vedere faptul este chiar surprinzător, dacă raportăm experiența în afaceri economice a grupului elită al *Reuniunii de credit* ..., dominat de elementele negustorești, mici întreprinzători și meseriași, față de cunoștințele preponderent teoretice ale grupului de profesori din conducerea *Aurorei*. Studiarea conținutului statutelor celor două societăți cooperatiste și a operațiunilor financiare din primii 5-6 ani din activitatea lor ne oferă cele mai plauzibile și mai reale răspunsuri. Deși ambele instituții se înscriu prin dispozițiile statutare în grupul cooperativei Schultze-Delitzsch, articolele privind termenele de subscriere a părților fundamentale sunt deosebite și ca atare este diferit și procesul de formare al capitalului societății disponibil pentru susținerea creditelor, în sensul că statutele *Aurorei* permiteau o mai rapidă acumulare de fonduri lichide prin mărirea cuantumului valoric al ratelor pentru cotele fundamentale subscrise și apoi, mai atractiv prin lărgirea cercului de susținători bănești ai cooperativei, prin admiterea, mai lesne, în baza unei modice contribuții financiare (de 21 florini) a membrilor ordinari ce aveau dreptul de a solicita credite fără condiționări suplimentare în raport cu

---

<sup>8</sup> Iuliu Moisil, *op.cit.*, p. 452; A.N.S.J.B.N, Fond *Reuniunea de credit* ..., dos. nr. 2, f. 2.

<sup>9</sup> În 22 noiembrie 1873, Adunarea generală a societății a votat statutul definitiv al instituției, marcând deschiderea activității sale financiare; A.N.S.J.B.N, Fond *Societatea de împrumut și păstrarea „Aurora”*, pachet *Adunările generale 1873–1878*, dos. nr. 2, f. 1–2.

membri fondatori. În acest fel, cercul celor care susțin prin surse lichide a crescut, mai rapid, în cazul *Aurorei* care, în plus, prin dispozițiile statutare, avea posibilitatea, în cazuri motivate, să acorde credite pe termene temporale, mai lungi, până la 3 ani; reglementări ce favorizau micii proprietari funciari țărani, ce constituiau covârșitoarea majoritate a gospodăriilor rurale în fosta zonă grănicerească<sup>10</sup>.

Iată, spre exemplu, cum arătau bilanțurile contabile ale celor două societăți, la cinci ani de la înființare, în anul 1878. Capitalul fundamental al Societății *Aurora* reprezenta 52.104 florini<sup>11</sup>, iar al *Reuniunii de credit ...* avea valoarea de numai 12.746,16 florini<sup>12</sup>. Urmarea firească era că *Aurora* acordase credite pentru același an în valoare de 46.472 de florini<sup>13</sup>, pe când cealaltă instituție o sumă mult mai redusă de numai 14.726,26 de florini<sup>14</sup>. Succesul *Aurorei* se reflectă și în cuantumul dividendei la părțile fundamentale, care, în 1878, se ridicau la 17%<sup>15</sup>, iar ale *Reuniunii de credit ...* ajungeau la circa 7% pe an<sup>16</sup>, cu mențiunea că anul 1878 a fost anul de vârf al afacerilor acestei cooperative, deoarece în anii următori, a înregistrat treptate scăderi valorice și pierderi de membri fondatori, parte regăsiți apoi între membri fondatori, sau chiar de conducere ai *Aurorei*.

Ascendenta societății cooperatiste *Aurora* a fost de asemenea asigurat de capacitățile de influențare ale grupului de profesori inițiatori, care au reușit să asigure participarea elitelor administrative, economice și foste militare grănicerești la acest proiect economic la un nivel de colaborare economică exemplară, încât această instituție, prin volumul valoric al creditelor sale (în 1913, activele sale depășeau 1,5 milioane de coroane)<sup>17</sup> dovedește o capacitate financiară comparabilă cu aceea înregistrată de băncile mijlocii naționale, depășind cu mult valorile financiare pe care le aveau în epocă, majoritatea cooperativelor de credit românești transilvănene.

Încrederea populației din zona Someșului Superior în capacitatea financiară a societății *Aurora* s-a demonstrat și prin constituirea unor numeroase și consistente depozite de depuneri ce au asigurat – și trebuie să subliniem că este un caz rar în istoria instituțiilor financiare până la Primul Război Mondial –, în întregime volumul plasamentelor solicitate de

<sup>10</sup> Statutele societății de împrumut și păstrare „*Aurora*”, Blaj, 1878, p. 2, 12.

<sup>11</sup> Nicolae Drăganu, *op.cit.*, p. 66.

<sup>12</sup> A.N.S.J.B.N, Fond *Reuniunea de credit...*, dos. nr. 9, f. 55.

<sup>13</sup> Idem, Fond *Societatea de împrumut... „Aurora”*, dos. nr. 15, f. 18; dos. nr. 17, f. 10.

<sup>14</sup> Idem, Fond *Reuniunea de credit...*, dos. nr. 9, f. 55.

<sup>15</sup> Nicolae Drăganu, *op.cit.*, p. 6.

<sup>16</sup> A.N.S.J.B.N, Fond *Reuniunea de credit...*, dos. nr. 10, f. 4 verso.

<sup>17</sup> Nicolae Drăganu, *op.cit.*, p. 65.

clientela sa debitoare. Desigur, a contat mult pentru buna funcționare a societății de credit, calitățile de management și onestitatea morală dovedită de membrii organismelor de conducere și control, precum și a funcționarilor ce au acționat cu prudență și discernământ, deși până la începutul secolului XX, *Aurora* nu reușise să angajeze specialiști absolvenți ai școlilor comerciale, bazându-se pe experiența unor funcționari și juriști proveniți din administrația districtului sau pe cunoștințele acumulate ad-hoc, de membrii Consiliului de Administrație, din care făceau, predominant, parte profesorii Gimnaziului din Năsăud, ce au ocupat, pentru meritele lor profesionale, funcțiile cheie de președinți, directori sau vicedirectori, precum: Ioan Marcianu, Octav Barițiu, Maxim Pop, Paul Tanco, Constantin Moisil, etc.

Istoria societății *Aurora* între anii 1918–1940 s-a derulat în contextul unor evenimente ce au marcat istoria omenirii și evident și societatea și spațiul românesc, unele dintre ele, fiind faste, precum desăvârșirea unității politico-statale a românilor, prin constituirea României Mari, altele care au provocat dramatice crize economice sau politico-statale ca cele din vara anului 1940. În consecință constatăm o dezvoltare accelerată a volumului activelor sale de la circa 3,9 milioane de lei<sup>18</sup>, în 1920, la 77,6 milioane de lei<sup>19</sup> în 1930, evoluție pusă însă sub rezerva influenței unei accentuate inflații și devalorizări a monedei naționale, temperată, tardiv, de reforma monetară din anul 1929. Oricum, în această etapă, banca *Aurora* devine cea mai însemnată instituție de credit națională din județul Năsăud și ca urmare a înființării, în anul 1923, a unei puternice filiale în orașul Bistrița, unde nu mai existau decât filiale ale unor bănci românești prin mutarea băncii *Coroana* la Cluj, precum și prin transformarea băncii *Bistrițeană* în 1922 în filială a Băncii Centrale pentru Industrie și Comerț din Cluj. În plus, capacitățile sale financiare au crescut în urma fuzionării băncii *Mercur* din Năsăud în anul 1927<sup>20</sup>.

Criza economică din anii 1929–1933 i-a produs băncii *Aurora* mari pierderi financiare, ca de altfel și altor instituții bancare ce au creditat precumpănitor mediul funciar rural, încât conducerii sale i s-a sugerat în anul 1934 opțiunea fuzionării cu o bancă mai dotată financiar. În sfârșit, sub impactul dispozițiilor *Legii conversiunii datoriilor agricole* din aprilie 1934,

---

<sup>18</sup> *Ibidem*, p. 69.

<sup>19</sup> A.N.S.J.B.N, Fond Banca „*Aurora*”, Darea de seama Consiliului de Administrație... *Exercițiul 1930*, Bistrița, 1931, p. 10.

<sup>20</sup> Idem, Fond Banca „*Aurora*”, dos. nr. 14, *Registrul de procese verbale ale Consiliului de Administrație 1924–1931*, f. 160; Pentru detaliile fuzionării băncii *Mercur* cu banca *Auror*” a se vedea Vasile Dobrescu, Adrian Onofreiu, *Din istoricul activităților financiare ale băncii „Mercur” din Năsăud între anii 1899–1925*, „Arhiva Someșană”, seria III, Năsăud, XI, 2012, p. 129–133.

și a unor drastice măsuri administrative și economice, banca *Aurora* își va stabili afacerile în anii 1934-1935 și va urma apoi până în anul 1939 inclusiv, un proces moderat dar sigur de refacere financiară. În cifre, aceste reglementări financiare dezvăluiau pentru anul 1934 un recul dramatic al activelor sale în valoare de doar 41,3 milioane de lei<sup>21</sup>, pentru ca în anul următor (1935) volumul activelor să scadă la circa 31,5 milioane de lei<sup>22</sup>, adică la mai puțin de jumătate din valoarea celui înregistrat în anul 1930.

Dacă *Legea conversiunii datoriilor agricole* debloca în general mecanismele creditărilor, în special rurale, salvând de la faliment băncile cu portofolii de creditare majoritare funciare și, deopotrivă de la ruină proprietarii funciari, marea lor majoritate țărani, dispozițiile sale privind modalitățile rambursării creditelor restante pe perioade de timp de la 3-5 ani sau în altă variantă până la 17 ani, cu o dobândă preferențială de numai 3%, transforma creditul mobil anterior într-un credit pe termen mediu, și în cele mai multe cazuri pe termene lungi, cu impact asupra ritmului dezvoltării financiare a băncilor ce aveau un portofoliu masiv de credite în „conversiune”<sup>23</sup>. În această categorie de instituții se înscria și banca *Aurora* cu un portofoliu al creditelor în conversiune din anul 1935 de 19,2 milioane lei<sup>24</sup>, ce reprezenta un procent de 84,26 % din totalul plasamentelor băncii din acel an. În plus, unele dispoziții ale *Legii comerțului de bancă* (1934) prin care se intenționa sporirea gradului de siguranță financiară a băncilor, practic s-au redus posibilitățile de creditare mai extinse ale acestora datorită includerii unor rigide raporturi valorice ce trebuiau să fie îndeplinite între sursele proprii de finanțare și cele pe care le puteau solicita ca reesconturi de la B.N.R sau de la alte instituții de credit. Mai mult, se stipulau normative valorice bănești ce trebuiau să existe în permanență în casa băncilor, în depozit la B.N.R și la alte mari instituții financiare, surse de finanțare care fiind blocate, nu intrau în procesul de creditare. Aceste inconveniente au afectat într-o măsură însemnată ritmul evoluției creditelor bancare la instituții afectate de efectele conversiunii datoriilor, precum banca *Aurora*,

<sup>21</sup> A.N.S.J.B.N, Fond *Banca „Aurora”*. *Administrativ*, dosar 48, *Bilanțuri contabile*, 1934, f. 29.

<sup>22</sup> Idem, *Darea de seamă ... Exercițiul 1935*, Bistrița, 1936, p. 8.

<sup>23</sup> Prin *Legea conversiunii datoriilor agricole și urbane*, debitorilor băncilor din anii anteriori crizei economice li se reduceau, în funcție de opțiunea temporală a achitării datoriei, volumul creditelor între 50%–70%. Detalii asupra conținutului, aplicării și rezultatelor *Legii conversiunii...* se regăsesc la Vasile Bozga, *Criza agrară în România dintre cele două războaie mondiale*, București, Edit. Academiei Republicii Socialiste România, 1975, p. 142–170.

<sup>24</sup> A.N.S.J.B.N, *Darea de seamă, Exercițiul 1935*, Bistrița, 1936, p. 8.



cu atât mai mult cu cât sursele interne provenite de la depozitele de depuneri își reduc treptat volumul pe fondul fenomenului „tezaurizării” personale, dar și al scăderii atractivității economice ale acestora prin reducerea sensibilă a dobânzilor față de perioada de dinaintea crizei.

Reorganizarea sistemului bancar prin măsurile legislative din anii 1934–1935 urmăreau, pe lângă consolidarea instituțiilor de credit pe acțiuni (comerciale), orientarea creditărilor acestora, cu precădere spre domeniile industriei și comerțului<sup>25</sup>, finanțarea agriculturii, socotind-o rezolvabilă îndeosebi prin sistemul cooperației în general și a celei de credit, în special, concepându-se în acest scop, o legislație specială a cooperației, ce a suferit ameliorări repetate între anii 1935–1940, prin care s-au plasat cooperației ajutoare bănești substanțiale de către stat<sup>26</sup>.

Din această perspectivă, din anul 1936 vom sesiza treptat modificări sensibile în bilanțurile anuale ale băncii *Aurora* privind destinația creditelor în măsură din ce în ce mai mare spre alte categorii profesionale decât cel ale țăranilor agricultori, fapt consemnat în statisticile bilanțurilor anuale. Bunăoară, în „Darea de seamă” pentru bilanțul financiar al anului 1938, acest fenomen era sintetic rezumat pentru anii 1934–1938, precizându-se că s-au acordat credite la 5.822 de debitori în valoare de circa 40 de milioane de lei, dintre care un număr de: 118 credite în valoare de 4,974 milioane pentru comercianți; 18 credite în valoare de 1,274 de milioane de lei pentru industriași; 214 credite în valoare de 1,564 milioane de lei pentru meseriași; 1.285 de credite în valoare de 10.524 milioane de lei pentru funcționari; 99 de credite pentru alte profesii (avocați, medici etc.) în valoare de 2,441 milioane de lei și în sfârșit 4.088 de credite în valoare de 19.011 milioane de lei pentru agricultori<sup>27</sup>. Desigur, ponderea de circa 47% din valoarea totală a creditelor acordate agricultorilor este încă substanțială, dar mult diminuată față de proporțiile valorice date mediului rural din anii anteriori crizei economice, de circa 70-75%. Această situație oglindea doar o parte, e adevărat consistentă, a situației financiare a băncii *Aurora*, dacă amintim că în bilanțul pe anul 1938 se consemnau încă creanțe ale debitorilor din

---

<sup>25</sup> Nicolae N. Petra, *Băncile românești din Ardeal și Banat*, Sibiu, 1936, capitolul privind „Legea comerțului de bancă” și perspectivele dezvoltării sistemului bancar, p. 150 și passim.

<sup>26</sup> Pentru legislația, organizarea și activitatea cooperației naționale în perioada interbelică, a se vedea A.G. Galan, *Cooperația românească în lumina celor cinci decenii*, București, 1943; Paul Emanoil Barbu, *Din istoria cooperației de consum și credit din România*, vol. I, București, 2000, p. 7–70.

<sup>27</sup> A.N.S.J.B.N, Fond *Banca „Aurora”*, dos. A. 552, *Proces verbal ... pentru bilanțul din 1938*, f. 4 verso.

conversiunea de 14,659 milioane de lei<sup>28</sup>. În acest fel, banca *Aurora* efectua creditări pe două mari paliere, unul, mobil, pe termene temporale mici și un palier de credit funciar în conversiune, pe termen îndelungat, cu perspectiva reducerii volumului său valoric an de an, dar care, în 1938 reprezenta încă 1/3 din valoarea totală a activelor băncii.

Conținutul optimist al concluziilor cuprinse în „Darea de seamă a Consiliului de Administrație pentru bilanțul financiar al băncii pe anul 1938, ce înregistra un spor al activelor față de anii anteriori, în valoare de peste 38,93 de milioane de lei<sup>29</sup> întărea aprecierile specialiștilor asupra cursului unui proces consolidat de refacere economică a *Aurorei*. Astfel, se sublinia evoluția economică normală a județului, datorită rezultatelor bune din agricultură, stabilității prețurilor pe piață la cereale și la animale, cât și creșterii afacerilor meseriașilor și comercianților Deși reducerea generală a dobânzilor de referință de la 9,5% la 7,5% impusă de către stat prin B.N.R, precum și deteriorarea situației internaționale începând cu toamna anului 1938 a creat unele inconveniente, printre care reducerea dobânzilor la depuneri, respectiv retragerea unor depozite ale acestora, per total, afacerile băncii au progresat prin acordarea de noi credite cu un volum valoric de circa 16,78 milioane de lei asigurând, printre altele, băncii un beneficiu net de 478.923 de lei<sup>30</sup>.

Dacă, per ansamblu, în 1938, economia națională atingea apogeul dezvoltării sale din perioada interbelică, egalând sau depășind în multe domenii valorile atinse în anii 1928–1929, anterior crizei economice, pentru instituții de credit mijlocii spre mici, precum banca *Aurora* acest an marca, cel mult, momentul evoluției normale al afacerilor, în urmă căruia se asigurau, după un deceniu de dificultăți, beneficiile necesare acordării minimului statutar de dividende acționarilor (adică 5% per acțiune)<sup>31</sup> și o dobândă relativ acceptabilă de 4% depozitelor noi de depuneri. Oricum, anul 1938 pentru banca *Aurora* nu a însemnat încheierea unui capitol în istoria sa imediat ulterioară, deși afacerile sale pe anul 1939 înregistrează o ușoară diminuare. Astfel, activele se cifrează la circa 38,61 milioane de lei (cu aproape 300.000 de lei mai puțin decât în anul 1938), consecință a unor conjuncturi politice internaționale și interne tensionate sau a unor evenimente economice nefavorabile, precum „epidemia de febră aftoasă la vite” prezentă în localitățile județului, sau lipsei parțiale a forței de muncă

---

<sup>28</sup> *Ibidem*, Darea de seamă ... Exercițiul 1938, Bistrița, 1939, f. 6.

<sup>29</sup> *Ibidem*, p. 6.

<sup>30</sup> *Ibidem*, p. 7.

<sup>31</sup> *Ibidem*, p. 5. Dividendul era de 4,95% per acțiune, adică 20 de lei.

datorată mobilizărilor și scumpirii produselor industriale etc.<sup>32</sup>. Totuși, se menține echilibrul în afacerile băncii între plasamentele sale și sursele de finanțare interne și externe, precum și în bonitatea mării majorității a debitorilor, îndeosebi a celor aflați sub incidența legii conversiunii datoriilor agricole, ce contribuie astfel, la scăderea volumului portofoliului acestora la 12,62 milioane de lei (adică cu circa 2 milioane de lei mai puțin decât în 1938), asigurând chiar creșterea beneficiului net (superior anului anterior), consemnat la 502.233 de lei<sup>33</sup>.

A doua jumătate a anului 1940 consemna pierderile succesive teritoriale ale României sub amenințările și în contul statelor revizioniste vecine, între care teritoriul Transilvaniei de Nord-Est din august 1940, în favoarea Ungariei horthyste, marcând, de fapt, o nouă și dramatică etapă în istoria băncii *Aurora*, ca de altfel și a celorlalte instituții de credit românești existente în această zonă de ocupație. Evident, activitatea *Aurorei*, ca de altfel situația întregii economii a teritoriului ocupat au fost bulversate de schimbările politico-statale și administrative străine, de ruperea nu numai geografică a teritoriului național, ci, concomitent, de fragmentarea relațiilor și contactelor economice firești cu celelalte părți ale teritoriului mutilat al României libere. Se adăugau, la aceste stări nepropice, restrângerea activităților economice, impactul exodului de refugiați înspre România, instaurarea treptată a unei economii de război controlate de către stat etc. Aceste evenimente au provocat dezechilibrarea afacerilor băncii, pe fondul reculului creditării, cât și al surselor sale de finanțare internă, prin retrageri, însemnate valoric, de depuneri, și externe, prin imposibilitatea de a reesconta și mai ales de a obține credite în cont-curent de la băncile mari din România, cu excepțiile extrem de restricționate pe care a reușit să le realizeze Banca Națională a României, și acelea prin intermediul băncii *Albina* din Sibiu, care însă își păstra puternica filială de la Cluj.

„Darea de seamă” a băncii asupra bilanțului financiar pe anul 1940 enumera și alte situații care au grevat asupra rezultatelor sale economice, printre care mobilizările militare inițiate de statul român până în august 1940, ce s-au resimțit în lipsa forței de muncă, îndeosebi în agricultură, urmate de un moratoriu ce a suspendat temporal, urmărirea creditelor unor debitori, care într-o măsură însemnată, nu și-au mai achitat datoriile, deși trecuseră termenele prelungirii acestora<sup>34</sup>. În fine, impunerea unei dobânzi de referință de numai 6,5% în noul sistem bancar unguresc, și creșterea

---

<sup>32</sup> *Ibidem*, dosar A. 570, *Darea de seamă ... Exercițiul 1939*, f. 34 și f. 38.

<sup>33</sup> *Ibidem*, dosar A. 570, *Proces verbal ... pentru bilanțul din anul 1939*, f. 4.

<sup>34</sup> *Ibidem*, dosar A. 592, *Raportul Consiliului de Administrație ... pentru bilanțul pe anul 1940*, f. 10.

impozitelor și taxelor pe afacerile băncii erau situațiile prin care se argumenta scăderea valorică bruscă a activelor sale față de anul 1939, evaluate numai la 36.294.562 lei (în moneda Ungariei de 1.209.818,74 pengő) și desigur, lipsa beneficiilor nete<sup>35</sup>. Este adevărat că se distribuise, conform statutelor (schimbate în 1940), cotele atribuite fondurilor de rezervă și o dobândă minimă pentru depozitele de depuneri și cheltuielile de administrație care deveniseră mai mari. Situația ar fi fost mult mai dramatică dacă banca *Aurora* ar fi trebuit să plătească dobândă pentru reescontul de la B.N.R de circa 6 milioane de lei<sup>36</sup>. Se pare că B.N.R, în situațiile financiare extrem de dificile a renunțat pentru acel an să solicite aceste dobânzi băncilor din zona ocupată de Ungaria, acordând apoi succesiv, în anii următori, cel puțin, creditele de reescont necesare răscumpărării datoriilor din conversiune.

După septembrie 1940, banca *Aurora* a trebuit să preschimbe însemnele monetare românești cu o valoare supraevaluată a monedei maghiare pengő, astfel încât, 100 de lei erau echivalați la 3,33 pengő<sup>37</sup>; cursul forțat al monedei maghiare fiind menținut, apoi pe toată perioada de ocupație, evident cu urmările economice negative, rezultate din acest subterfugiu financiar, întrucât devalorizarea monedei ungare, precum și inflația s-au agravat în anii conflagrației mondiale. Apoi, la sfârșitul anului 1940, banca *Aurora* trebuia să rezolve un alt impediment, și anume aprobarea autorizației de funcționare, ce se obținea doar prin calitatea de membru al Centralei Băncilor Ungare. Admiterea cererii sale spre acest for financiar nu a fost lipsită de emoții, deoarece această „favoare” a primit-o un număr restrâns de bănci românești (8 la număr), celelalte fiind obligate fie să fuzioneze cu alte instituții de credit admise, fie să-și sisteze activitatea.

---

<sup>35</sup> *Ibidem*, dosar A. 802, *Bilanț anual încheiat la 31 decembrie 1940*, p. 1.

<sup>36</sup> *Ibidem*, dosar A. 592, *Raportul Consiliului de Administrație ... pentru bilanțul pe anul 1940*, f. 11.

<sup>37</sup> *Ibidem*, dosar A. 589, f. 5. Reforma monetară din 1925 din Ungaria stabilea paritatea de 1 pengő = 29,24 lei. Însă până în 1940 unității monetară națională ungară a suferit sub impactul crizei economice și a tensiunilor internaționale din anii 1938–1940, o incontestabilă devalorizare, evidențiată mai ales la nivelul cotațiilor bursiere din străinătate. Oricum, oficialitățile financiare ungare au transformat forțat toate activele și pasivele instituțiilor de credit sau a întreprinderilor economice la paritatea de 1 pengő = 30 de lei. În consecință, toate volumele valorice bănești românești au fost micșorate de 30 de ori. Menținerea cursului valoric forțat la paritatea aur inițială, din anul 1925, și în perioada războiului, pe fondul devalorizării sale accelerate și a unei inflații galopante exprimată și prin creșterea între anii 1939–1945 a masei monetare de 24 de ori, a prejudiciat evident toate întreprinderile economice. A se vedea pentru date Costin C. Kirișescu, *op. cit.*, p. 479–482.

Banca *Aurora* a fost admisă ca membru al acestei organizații financiare, plătind valoarea părților fundamentale de 3080 de pengő, în funcție de volumul capitalului de 233.333,33 pengő (adică pentru fiecare 4.000 de pengő din capitalul social o cotă de 40 de pengő)<sup>38</sup>, desigur și cu acceptul de a admite controlul Oficiului Bancar Ungar asupra afacerilor sale. Având în vedere și aceste obligații ce urmau să tuteleze activitatea băncii s-a impus și schimbarea statutelor băncii, ce prevedeau, printre altele, dispoziția preschimbării și emiterii unor noi titluri de acțiuni (14.000 la număr) cu valori monetare ungare, fiecare nouă acțiune fiind echivalată la 16,66 pengő. În privința sporirii impozitelor și taxelor plătite de bancă, comentariile sunt de prisos, dacă amintim că pentru anul precedent (1939), cu un volum valoric mai mare la active, decât în anul 1940, s-au achitat statului român la acest capital, 279.978 de lei<sup>39</sup>, pentru ca în anul următor, cu active diminuate banca să plătească statului ungar 13.529,50 pengő, adică 405.833 de lei<sup>40</sup>.

Intruziunile Oficiului de control bancar ungar (Penzintézeti Kőzpont) se vor adevăra destul de repede, cu prilejul controlului afacerilor băncii de către revizorul Afra Lájos din perioada 7–12 iulie 1941, în urma căruia îi comunica, verbal, directorului băncii Leon Bancu, că este în general mulțumit, cu unele observații pe care o să le trimită, ulterior, în scris conducerii *Aurorei*. Spre surpriza Consiliului de Administrație al băncii *Aurora*, referatul din luna septembrie 1941, în afara unor benigne observații și îndrumări necesare îmbunătățirii afacerilor instituției, propunea desființarea filialei sale din Bistrița, deoarece înregistrează pierderi prea mari, iar administrația sa nu este eficientă<sup>41</sup>. Observația în sine era reală, dar scoasă din contextul situațiilor economico-financiare ale momentului, întrucât și centrala avea pierderi, iar, în bună măsură și celelalte instituții de credit din Bistrița se confruntau cu aceleași impedimente, afirmau funcționarii filialei bistrițene, ce menționau, expres, că în acele momente „nu există nici o instituție mai rentabilă în Bistrița”.

În afară de această precizare, funcționarii filialei bistrițene, Traian Ionașcu și Victor Pintican, în raportul din 18 aprilie 1942, înainte de conducerii băncii *Aurora* privind propunerea amintită a Oficiului de control bancar ungar aduceau în discuție o serie de contraargumente pertinente prin care susțineau necesitatea menținerii acestei filiale care adusese beneficii însemnate băncii după 1923, cu excepția anilor de criză 1931–1934 și a anului 1940. În paranteză, menționăm că între anii 1923–1940 circa 50% din volumul total al

---

<sup>38</sup> A.N.S.J.B.N., Fond Banca „*Aurora*”, dosar A. 582, f. 5.

<sup>39</sup> *Ibidem*, Darea de seamă ... pe Exercițiul 1939, Bistrița, 1940, p. 6.

<sup>40</sup> *Ibidem*, dosar A. 802, Bilanțul anual încheiat la 31 decembrie 1940, p. 1.

<sup>41</sup> *Ibidem*, dosar A. 592, Concluziile Oficiului de control bancar, f. 39–40.

afacerilor băncii se derula prin filiala bistrițeană. Apoi, se amintea că mulți debitori în conversiune (agricultori) ai filialei solicitau sau impuneau o asistență apropiată, iar, în plus, funcționarii filialei mijloceau contactele directe cu instituțiile oficiale ale județului (comitatului), îndeosebi cu Administrația financiară și Tribunalul, reducând cheltuielile de deplasare. În fine, că populația românească are nevoie de instituții naționale și că în cazul desființării s-ar pierde o însemnată clientelă<sup>42</sup>. Aceștia presupuneau că motivul principal al solicitării desființării filialei bistrițene ar fi transferul unui pachet de cambii în conversiune ale băncii în valoare de 3,6 milioane de lei de către reprezentanții B.N.R din Bistrița<sup>43</sup> la București, încalcând se pare un acord încheiat între cele două bănci centrale, prin care se prevedea ca reglementările financiare bancare cu băncile românești din zona ocupată să fie realizate prin intermediul filialei băncii *Albina* din Cluj. Oricum, tranzacția efectuată de agenția B.N.R din Bistrița, probabil în lunile octombrie-noiembrie 1940, odată cu închiderea activității sale, deși a fost efectuată fără implicarea băncii *Aurora* a trezit suspiciunile revizorului Oficiului de control bancar și ale șefilor săi ierarhici, fiind un „nimerit prilej” de a restricționa aria geografică și volumul activităților financiare ale băncii *Aurora*. Aceste manifestări pornite din sfera unor oficialități financiare maghiare nu reprezentau o noutate în această perioadă, ele, continuând mai vechile obsesii ale autorităților ungare de pe vremea Imperiului austro-ungar față de instituțiile de credit românești, apreciate și atunci, aprioric, ca elemente economice subversive ce subminau valorile națiunii maghiare.

Discuțiile asupra sortii filialei bistrițene a băncii *Aurora* au continuat și pe parcursul anului 1942, mai ales că Oficiul de control și-a reînnoit recomandarea, având ca argumente suplimentare și rezultatele bilanțiere pe anul 1941, până când conducerea băncii *Aurora* a fost obligată să dispună suspendarea funcționării sale și să admită transferarea activelor și clientelei sale Băncii Centrale pentru Industrie și Comerț din Cluj, care prin filiala sa (fosta bancă *Bistrițeană*) din Bistrița a efectuat, împreună cu foștii funcționari ai *Aurorii*, toate procedurile financiar-administrative ce se impuneau în asemenea cazuri, la sfârșitul anului 1942 și pe parcursul anului 1943<sup>44</sup>.

Precaritatea stărilor socio-economice și pe parcursul anului 1941 manifestată prin restrângerea unor activități economice esențiale pentru locuitorii zonei Năsăudului, influențele negative ale declanșării războiului

<sup>42</sup> *Ibidem*, dosar A. 592, *Raportul funcționarilor filialei bistrițene*, f. 40–41.

<sup>43</sup> *Ibidem*, f. 41.

<sup>44</sup> *Ibidem*, dosar A. 621 (Lista cu efectivele preluate de la filiala bistrițeană de către Banca Centrală pentru Industrie și Comerț), dosar A. 631 (Raportul din 1943 privind desființarea filialei din Bistrița).

pe frontul de est al Europei au fost factorii ce au afectat grav afacerile băncii, reflectate în volumul bilanțier mai mic decât în anul precedent de numai 1.193.705,10 pengő (35.811.153 lei), dar mai ales la pierderi cifrate la 10.937,92 pengő (328.137,6 lei)<sup>45</sup>. Merită însă să subliniem, faptul că, banca își susține afacerile sale, având la dispoziție, pe lângă mijloacele proprii de finanțare (în afara capitalului social,) în principal, depozitele de depuneri, evaluate, pentru același an, la 334.666 pengő (10 milioane de lei), creditele din „străinătate”, adică din România, de 215.833 pengő (circa 6,475 milioane de lei), plus reescontul de la B.N.R de 147.792 de pengő (4,444 de milioane lei) și suma de 8.432 de pengő (256.960 de lei) din „țară”, adică din Ungaria<sup>46</sup>. Această situație se perpetuează în bilanțurile băncii până la eliberarea teritoriului Transilvaniei de Nord-Est (octombrie 1944) cu valori aproximativ apropiate pentru creditările din România și în creștere în cazul surselor interne de finanțare (depozite de depuneri), încât la sfârșitul anului 1944, bilanțul pentru creditele externe din surse financiare neromânești se limita la numai 21.813 pengő (654.395 lei)<sup>47</sup>. Din documentele păstrate nu se desprinde clar ideea dacă această politică financiară a conducerii băncii *Aurora* a fost influențată de o anumită prudență în afacerile sale, sau dacă instituțiile administrativ-financiare ale Ungariei au urmărit marginalizarea și blocarea dezvoltării instituțiilor de credit românești în general, prin încercarea limitării surselor de finanțare din fondul băncilor ungare. Am înclina să credem că au existat în acest sens tendințe convergente, evident pornite din motive și scopuri diametral opuse, care însă au dus, din nefericire, la același rezultat: stagnarea evoluției băncii *Aurora*, ca de altfel a tuturor instituțiilor din zona ocupată, care vor reuși cel mult să își mențină nivelul volumului activelor lor, la procentul creșterii inflației oficiale.

Urmarea acestei situații este volumul valoric relativ modest al bilanțului băncii *Aurora* pe anul 1944, de 1.318.235 pengő (de circa 39,5 milioane de lei)<sup>48</sup>, în comparație cu cel al anului 1941, dar mai ales cu rata crescută a inflației și procentul devalorizării monedei ungare. Menționăm că valoarea bilanțurilor băncii începând cu anii 1943 și 1944 a fost afectată, în mare măsură, de lichidarea filialei bistrițene. În aceste împrejurări economice nefavorabile, rentabilitatea capitalului și evident a afacerilor sale financiare a fost nulă, banca înregistrând, în consecință, pierderi repetate pe anii 1941–

---

<sup>45</sup> *Ibidem*, dosar A. 803, *Contul-bilanț încheiat în 31 decembrie 1941*, p. 2.

<sup>46</sup> *Ibidem*, p. 3.

<sup>47</sup> *Ibidem*, dosar A. 804, *Contul-bilanț încheiat în 31 decembrie 1944*, p. 2.

<sup>48</sup> *Ibidem*, p. 1.

1944 ce au totalizat 24.142 pengő (742.275 lei), e drept după 1941 din ce în ce mai mici, ajungând în anul 1944 la doar 448,67 pengő<sup>49</sup>. Întrebarea firească ce se impune în fața acestei situații este cum și de ce mai funcționa banca, dacă nu avea nici un profit net. Răspunsul îl găsim în politica financiară internă promovată de conducerea băncii *Aurora* între anii 1940–1944, izvorâtă și din experiența anilor crizei economice care s-a orientat să asigure la pasivele băncii, depozitele de depuneri cu dobânzi, încă încurajatoare pentru acel timp, de minim 2-3%, să mărească statutul fondului de pensii ale acționarilor și să păstreze intacte fondurile de rezervă și de amortismente. Pe de altă parte, din venitul brut, de regulă netrecut intenționat în bilanțurile oficiale date publicității, va asigura retribuirea acceptabilă a salariaților, indemnizațiile minime pentru membrii consiliilor de administrație și de cenzori, sumele necesare întreținerii clădirilor băncii etc.<sup>50</sup>. Cum nu s-au înregistrat reduceri ale numărului de acționari și nici retrageri neobișnuite de valori la depozitele de depuneri, credem că aceste măsuri au mulțumit, în parte, în acel context istoric, deopotrivă deponenții, cât și acționariatul, dacă ținem cont de faptul că, fără excepții, acționarii băncii aveau și însemnate depozite de depuneri, mai ales cei care dețineau un număr mai mare de acțiuni, având de regulă, surse bănești lichide consistente, obținute din practicarea unor profesii liberale.

Eliberarea întregului teritoriu al Transilvaniei la sfârșitul anului 1944, ce a trezit, pentru moment, multiple speranțe în normalizarea vieții socio-economice și politice în această zonă geografică, nu a fost însoțită, bunăoară de realipirea imediată administrativ-politică a zonei cu România, rămânând, astfel, sub administrația militară sovietică din octombrie 1944 până în martie 1945, cu dereglările dezastruoase în funcționarea administrației și economiei. Au urmat, apoi, efectele negative ale preschimbărilor monetare ungurești și sovietice, cu echivalări arbitrare și fără nici o acoperire, evident dezavantajoase economiei naționale, iar în cazul nostru, băncii *Aurora* în special. Astfel, prin „Comunicatul pentru populația Ardealului de Nord” al B.N.R din aprilie 1945, se stabilea o primă etapă a schimbărilor monetare între 29 aprilie – 15 mai 1945, ce trebuia să se efectueze prin agențiile și oficiile B.N.R; cursul de schimb pentru pengő ungar și sovietic fiind de 27 de lei, pentru o rublă de 36,10 lei (valoarea rublei înainte de război) și, paradoxal, pentru un leu sovietic, de 5 lei românești<sup>51</sup>. În acest normativ se precizau și limitele valorice de schimb: pentru persoane particulare (400.000

<sup>49</sup> *Ibidem*, p. 1.

<sup>50</sup> *Ibidem*, dosar A. 803 și A. 804. A se vedea situațiile contabile din Contul profit și pierdere pe anii 1941 și 1944 paginile 1.

<sup>51</sup> *Ibidem*, dosar A. 614, f. 1.



de lei) și pentru persoane juridice, inclusiv autorități (de la 1–5 milioane de lei), restul sumelor rămase la agențiile B.N.R. sau care puteau fi declarate și depuse la bănci, notariate, camere de comerț trebuiau indicate pe tabelul cu specificitățile depunătorilor urmau a fi plătite mai târziu, în baza instrucțiunilor Ministerului de Finanțe. În urma acestei operațiuni de preschimbare, banca *Aurora* primea un volum valoric mai mic cu însemnele monetare naționale, compensat, în mică măsură, sub raport doar nominal, de cursul inflației. Și la nivel național, efectele retragerii monedelor străine în Transilvania de nord s-au soldat cu inevitabile pierderi pentru statul român, accelerând, prin suma necesară acestei activități de 39 de miliarde de lei, ce se adăuga cheltuielilor militare, procesul inflaționist<sup>52</sup>. Consecințele imediate s-au resimțit la nivel național prin creșterea masei monetare (respectiv a derivatelor emise de stat, ca bonuri de casă și de tezaur etc.) și deprecierea valorii monedei naționale, iar pentru banca *Aurora*, ca și pentru celelalte instituții similare, prin „ameliorarea” volumului bilanțului pe anul 1945 care crește spectaculos, sub raport nominal la circa 74 de milioane de lei<sup>53</sup>. Din această fază temporală, până în august 1947, deși banca *Aurora* înregistrează, succesiv, sporuri valorice nominale impresionante pentru afacerile sale, în realitate, parcurge momente financiare dramatice, care sub acoperirea unor iluzorii profituri nominale, se ascunde deteriorarea rapidă a capacităților sale financiare până la colapsul acestora, grăbit și forțat de prevederile reformei monetare din 1947.

În acest sens, semnificative sunt datele bilanțului din anul următor (1946) cu un volum valoric total al activelor de 125 de milioane de lei (o creștere mai mare cu 60 % față de anul 1945), dar cu un beneficiu de numai circa 2,48 milioane de lei<sup>54</sup>, față de cel înregistrat în anul anterior, de 9 milioane de lei<sup>55</sup>. Eficiența scăzută a operațiunilor bancare, pe fondul unei inflații galopante și a circulației unei mase monetare pe care statul și B.N.R. nu mai reușeau să le controleze, reiese și din volumul total al creditelor noi acordate pe anii respectivi, de 62,9% milioane de lei în 1945 și de 194,7 milioane de lei pe 1946<sup>56</sup> cu rezultatele amintite la capitolul beneficiilor nete. Desigur, în Raportul bilanțului pe anul 1946 al conducerii băncii *Aurora*, în fața Adunării generale a acționarilor se motiva această situație prin enumerarea situațiilor economice incerte, consecințe ale războiului și ale secetei din acel an ce au „scumpit costul vieții”, precum și a cheltuielilor

---

<sup>52</sup> Costin C. Kirițescu, *op. cit.*, p. 21–30.

<sup>53</sup> A.N.S.J.B.N., Fond Banca „*Aurora*”, dosar A. 652, f. 99.

<sup>54</sup> *Ibidem*, dosar A. 662, f. 1.

<sup>55</sup> *Ibidem*, dosar A. 652, f. 99.

<sup>56</sup> *Ibidem*, dosar A. 662, f. 6.

de funcționare ale instituției față de anul anterior, printre care: regia cu 277%, salariile cu 499%, impozitele cu 379%, iar per total cheltuielile administrative cu 1031%<sup>57</sup>. Sporirea nefirească a volumului total al activelor va determina conducerea băncii să avanseze, în aprilie 1946, propunerea ameliorării capitalului social de la 7, la 28 de milioane de lei prin emiterea unui pachet nou de 42.000 de acțiuni, subscrise integral până în noiembrie 1946<sup>58</sup>, iar mai apoi, prin modificările statutare propuse Adunării generale extraordinare din decembrie 1946, să permită Consiliului de Administrație să hotărască singur creșterea capitalului social în funcție de necesități, până la o sumă maximă de 120 de milioane de lei. În acest fel, conducerea băncii, fără a mai convoca Adunarea generală a acționarilor, în aprilie 1947, lansează încă 64.000 de acțiuni în valoare de 32 de milioane de lei, subscrise până în iunie 1947, ridicând volumul capitalului social la 60 de milioane de lei<sup>59</sup>.

Dereglările financiar-monetare și dezechilibrele din sfera activităților economice s-au accelerat în progresie geometrică în prima jumătate a anului 1947, fiind temperate în august 1947 de o reformă monetară, sugerată și în parte concepută la B.N.R. de „experții financiari” sovietici<sup>60</sup>, de unde și măsurile drastice, unele dintre ele nerealiste și neadecvate situației economice date din România, având ca scop, pe lângă lichidarea sau blocarea momentană a inflației prin reducerea masivă a masei monetare și reevaluarea convențională a leului la 6,6 miligrame aur, diminuarea resurselor financiare ale întreprinderilor și instituțiilor economice private apreciate ca entități ce susțineau grupuri social-economice elitare, socotite, aprioric, ostile cursului politic dirijat spre totalitarismul socialist. Aplicarea reformei era urmărită de Comisia Ministerială pentru Redresare economică și Stabilizare Monetară cu asistența de specialitate a B.N.R.

Pentru atingerea obiectivelor legii de reformă monetară din 16 august 1947, legiuitorul și-a propus mai întâi să limiteze drastic sumele ce urmau a fi preschimbate pe categorii de profesii și de instituții. Astfel: salariații, pensionarii, invalizii și văduvele și orfanii de război aveau dreptul să schimbe cel mult 3 milioane de lei. Agricultorii salariați și meseriașii de la sate, capi de familie cel mult 5 milioane de lei. Persoanele care nu se încadrau în aceste

<sup>57</sup> *Ibidem*, f. 5.

<sup>58</sup> *Ibidem*, dosar A. 654, f. 10–11.

<sup>59</sup> *Ibidem*, dosar A. 664, *Proces verbal al Consiliului de Administrație din 28 iunie 1947*, f. 9.

<sup>60</sup> Pentru detalii suplimentare, a se vedea Marin Gheorghe Gaston, *În serviciul României lui Gheorghiu-Dej. Însemnări de viață*, București, Edit. Evenimentul Românesc, 2000; Lavinia Betea, *Partea lor de adevăr. Alexandru Bârlădeanu despre Dej, Ceaușescu și Iliescu. Convorbiri ...*, București, Edit. Compania, 2008.

nomenclaturi, cel mult 1,5 milioane de lei, ca și cei aflați în spitale, sanatorii, tabere de muncă etc. Instituțiile publice ale statului (ministere, regiile publice etc.), serviciile județene și comunale preschimbau valoarea tuturor sumelor deținute la data adoptării legii. Întreprinderile economice publice și private, asociațiile, persoane juridice etc. aveau dreptul de a schimba valori bănești egale cu totalul salariilor angajaților lor din luna iulie 1947. Raportul de schimb stabilit prin lege era de 1 leu nou la 20.000 lei vechi<sup>61</sup>. Astfel, un salariat sau pensionar primea la schimb cel mult 150 lei noi. Bani neschimbați trebuiau predați în termen de 15 zile instituțiilor de credit publice și private și ulterior retrași din circulație. Sumele aflate sub formă de depuneri la instituțiile de credit, titlurile de valoare și acțiuni, precum și orice fel de cecuri se blocau, precum și dividendele sau risturnele. Deblocarea acestora se putea realiza în cazuri speciale din necesități economice de către B.N.R. numai prin jurnalul Consiliului de Miniștri. Prin aceste măsuri se redusese masa monetară aflată în circulație de la peste 48 de trilioane de lei la 1,377 miliarde de lei, provocând un artificial proces deflaționist și o lipsă acută de numerar pe care statul și B.N.R. vor căuta să o corecteze prin emiterea unui volum acceptabil de numerar, în prima fază numai pentru plata salariilor și pensiilor și apoi pentru necesitățile schimburilor comerciale curente. În paralel însă, spre sfârșitul anului 1947 și primele luni ale anului 1948, statul va dispune folosirea cu precădere a viramentelor prin conturile bancare ale instituțiilor de credit publice și restrictiv, private, adică numai prin 31 de bănci private mai mari, precum și prin sistemul compensării reciproce a creanțelor între institutele de credit admise să funcționeze<sup>62</sup>.

Pentru reglementările financiare ce trebuiau îndeplinite prin prisma reformei monetare în instituțiile de credit private, s-a emis special legea 303 din 27 august 1947, care impunea recalcularea întregului lor patrimoniu (active și pasive). Bunăoară, conturile de investiții (capital social, fondurile de rezervă) și amortizare, patrimoniul material (clădiri, mobilier) se recalculau după coeficienții de depreciere ale leului vechi, stabiliți prin B.N.R. între 1 ianuarie 1933 – 14 august 1947, pe când acțiunile și titlurile de valoare se reglementau după cursul de bursă. Cu excepția acestor conturi, la celelalte portofolii, de la active (credite de orice fel), de la pasive (depuneri, reesconturi etc.), trebuiau să se înregistreze în bilanțuri numai operațiunile financiare noi efectuate după aplicarea reformei până la sfârșitul anului 1947<sup>63</sup>. De altfel, la amintitele portofolii valorile bănești existente și funcționabile până la aplicarea

---

<sup>61</sup> Pentru detalii asupra Legii 287 de reformă monetară din 15 august 1947 a se vedea Costin C. Kirițescu, *op. cit.*, vol. III, p. 116–124.

<sup>62</sup> *Ibidem*, p. 125–131.

<sup>63</sup> *Ibidem*, p. 123.

reformeii, vor fi ulterior blocate, neacceptându-se astfel echivalarea lor în lei noi, stabiliți. Amintim că banca *Aurora* a depus la agenția B.N.R din Bistrița 2,26. miliarde de lei nepreschimbați și ca atare blocati, estimați la 113.001,53 lei noi, calculați la cota de 1 leu nou la 20.000 lei vechi<sup>64</sup>.

Succinta trecere în revistă a acestor normative era necesară pentru a lămuri, per ansamblu, ciudata prezentare a bilanțului băncii *Aurora* pe anul 1947, expusă Adunării Generale din 15 martie 1948, unde la portofoliile creditelor la active, respectiv la depozitele de depuneri, creditări sau reesconturi la pasive apar operațiuni noi de câteva zeci de lei (cu excepția depunerilor cu o modestă sumă de 2.105 lei)<sup>65</sup>. Aceste situații bilanțiere erau explicabile pe fondul limitărilor schimbărilor de lei noi, a eliminării posibilităților de încasare a datoriilor de la debitori și a descurajării generale ce domina mediile economice și eventualii noi clienți de a angaja credite noi. Pe de altă parte, posibilitatea angajării de reesconturi de la B.N.R era definitiv exclusă ca și de la alte bănci care se aflau în situații similare, deoarece doar câteva zeci de instituții de credit private selectate de B.N.R și Curtea Superioară Bancară efectuau operațiuni bancare cu precădere de viramente și, numai în subsidiar, creditări modeste în numerar. Situația bilanțieră pe anul 1947 reliefa practic stagnarea activităților financiare ale băncii, despuiera tuturor deponenților de valorile bănești anterioare reformei monetare și blocarea oricăror operațiuni bancare, în lipsa unor fonduri proprii de finanțare, deoarece din procesul artificial impus de legiuitor de recalculare a patrimoniului reieșeau diferențe (pierderi) de 8.319.537,71 lei, ce trebuiau plătite numai din fondurile de rezervă, capitalul social existent, excluzându-se fondurile de amortisment și patrimoniul material (banca avea în proprietate 5 clădiri cu aprecieri subevaluate valoric față de prețurile pieței la circa 7,5 milioane de lei noi)<sup>66</sup>. Până când nu se eliminau diferențele de patrimoniu, banca nu avea posibilitatea nominală de funcționare. Mai interesantă este constatarea obținerii unui beneficiu net de 10.436,78 lei noi rezultați, desigur, din afacerile băncii până la aplicarea reformei monetare.

Anterior prezentării Adunării Generale (martie 1948) a bilanțului pe anul 1947, conducerea băncii trebuia să răspundă dispozițiilor deciziei 200 a

---

<sup>64</sup> A.N.S.J.B.N., Fond *Banca „Aurora”*, dosar A. 671, f. 3 verso. Eschivarea legislatorului de a stabili un termen precis pentru deblocarea și echivalarea valorică a portofoliilor de creditare, respectiv de resurse interne de finanțare, îndeosebi de depuneri, lăsate la aprecierea subiectivă a Ministerului de Finanțe a fost voit concepută pentru a bloca definitiv activitatea tuturor băncilor private, cu excepția unui număr restrâns din totalitatea numărului lor, și pentru acestea, pentru o scurtă perioadă de timp (august 1947 – august-septembrie 1948) când s-a trecut la lichidarea lor juridică forțată.

<sup>65</sup> *Ibidem*, f. 3.

<sup>66</sup> *Ibidem*, f. 3.

„Comisiei Ministeriale pentru Redresare Economică și Stabilizare” (C.M.R.E.S) din 3 februarie 1948, prin care se aducea la cunoștință tuturor băncilor private că până în 23 februarie a.c. trebuiau să solicite reînscirerea în Registrul societăților bancare pentru a primi autorizația de funcționare. În caz că nu se realiza acest demers, băncile în cauză se considerau dizolvate de drept și în lichidare, lichidatorul fiind numit de Curtea Superioară Bancară. În 19 februarie 1948, Consiliul de Administrație al băncii, probabil și cu aprobarea principalilor acționari consultați ad-hoc, cerea Curții Superioare Bancare să admită fuzionarea băncii *Aurora*, cu o bancă privată mai mare, iar ulterior pe 5 martie informa aceleași for superior că ar dori fuzionarea cu banca *Albina* din Sibiu<sup>67</sup>; soluție discutată și adoptată se pare la Adunarea Generală a băncii din 25 martie 1948. Solicitată, în acest sens, de către conducerea băncii *Aurora*, banca *Albina* din Sibiu își exprimă de abia pe data de 3 iunie a.c. acordul de principiu, cu mențiunea aprobării Curții Superioare Bancare; fără a se ajunge însă la un rezultat pozitiv, deoarece, în lunile următoare însăși banca *Albina*, la rândul său, intra în lichidare juridică.

Între timp, înainte de a afla răspunsurile demersurilor sale în privința fuzionării, conducerea băncii *Aurora* trebuia să rezolve problematica spinoasă a patrimoniului, respectiv să lichideze pierderile constatate la sfârșitul anului 1947, pentru a avea cât de cât șansa aprobării solicitărilor întreprinse anterior, act realizabil numai cu aprobarea unei Adunări generale extraordinare, ținută numai după a doua convocare a acționarilor săi, în data de 5 iunie 1948. Anterior, încă din lunile aprilie-mai, Consiliul de Administrație avansase soluțiile financiare privind asanarea pierderilor patrimoniale, conform art. 8 din Legea 303/1947, „Comisiei pentru recalcularea patrimoniului întreprinderilor” de pe lângă Ministerul Comerțului care, la rândul său, își dăduse avizul favorabil, rămânând doar ca Adunarea generală a acționarilor băncii să le aprobe. Astfel, s-a hotărât ca acoperirea diferențelor patrimoniale să fie realizată din sumele rezervei legale și statutare, din beneficiul net și, dintr-o parte valorică, însemnată, din capitalul social de 9.023.269 lei, ce se reducea astfel la 3,6 milioane lei (adică cu 60 % mai puțin decât volumul inițial)<sup>68</sup>. Apoi, Adunarea generală hotăra în funcție de volumul noului capital fixarea valorii nominale a acțiunilor noi la 100 lei per acțiune și ștampilarea vechilor acțiuni de 500 lei cu noile valori, pentru a elimina pe moment cheltuielile suplimentare cu emiterea de noi acțiuni. Apoi, se reitera hotărârea fuzionării cu banca *Albina*

---

<sup>67</sup> *Ibidem*, dosar A. 674, f. 1.

<sup>68</sup> *Ibidem*, dosar A. 671, f. 8.

din Sibiu și solicita Curții Superioare Bancare în caz că nu aproba această soluție și se hotăra lichidarea din oficiu, să admită ca lichidator pe avocatul Teofil Tanco junior, fiul președintelui Consiliului de Administrație al băncii „Aurora” și acționar al acesteia, membru al Colegiului avocaților din județul Năsăud, într-o „întrunește întreaga încredere a noastră”<sup>69</sup>. Însă în contextul acțiunilor de etatizare a economiei României întreprinse de noul regim politic socialist (la 11 iunie se adopta legea naționalizării principalelor mijloace de producție) cererile conducerii băncii *Aurora*, ca și a altor instituții de credit similare, au fost evident respinse, banca intrând în procesul lichidării judiciare, urmărit din iulie 1948 de directorul sucursalei B.N.R din Bistrița, Popa Nerva Leo în calitate de lichidator, numit prin dispoziția Curții Superioare Bancare<sup>70</sup>.

Pe parcursul celor 75 de ani de existență a băncii *Aurora*, afacerile sale financiare au fost asigurate de competența, onestitatea și nu rareori de cunoștințele de specialitate, obținute adeseori printr-o pregătire de autodidacți de către membrii celor două organisme de conducere ale acesteia, Consiliul de Administrație și Comitetul de cenzori. Aceste eforturi fiind susținute suplimentar și decisiv, mai întâi, de funcționari proveniți din administrația județului sau a Năsăudului, și apoi de absolvenți ai școlilor medii și Academiiilor comerciale. Păstrând în parte structura profesională caracteristică a conducerii Societății de credit *Aurora*, dominată de prezența profesorilor de la Gimnaziul Grăniceresc din Năsăud din perioada de pionierat și avânt economic de până la sfârșitul războiului mondial, căreia i se vor adăuga treptat și firesc în perioada interbelică, prezențe și nume noi din mediul profesiilor liberale (medici, avocați, preoți) în funcție de numărul acțiunilor deținute, dar mai ales de importanța lor socio-politică în societatea județului, organismele reprezentative ale băncii au reușit să asigure evoluția, integrarea și chiar întâietatea acesteia în activitatea financiară economică, cel puțin până în anul 1940. Banca *Aurora* a devenit pe parcursul activității sale emblematică pentru succesul și stabilitatea întreprinderilor economice naționale din zonă, un adevărat barometru al prognozelor dezvoltării economice din părțile Năsăudului. Astfel, pe lângă mai vechii membri ai Consiliului de Administrație ai Societății de Credit *Aurora* de până în 1920, anul transformării sale în instituție bancară, precum: juristul Leon Scridon senior, preotul Grigore Pletosu (protopop în Bistrița), medicul veterinar Liviu Mureșan, etc. sunt aleși membrii noi ca juristul și fostul prefect, Ioan Șerban, marele proprietar funciar George Chitul, la care s-au alăturat,

---

<sup>69</sup> *Ibidem*, f. 8 verso.

<sup>70</sup> *Ibidem*, dosar A. 676, f. 4.

desigur, profesorii de la Gimnaziul năsăudean, Ștefan Scridon (ca vicepreședinte) și Emil Mărcușiu, ca și fostul lor coleg de gimnaziu Nicolae Drăganu, ajuns profesor universitar la Cluj. În Comitetul de cenzori vor figura pe mai mulți ani din perioada interbelică, învățătorul Ioan Marcu, profesorul Ioan Partene sau juristul (pretor) Vasile V. Moisil. În fine, preluând în parte și datorită meritelor tatălui său, profesorul Paul Tanco (aproape două decenii director al *Aurorei*), cât și al prestigiului propriu, medicul cercual Teofil Tanco devine prin repetate alegeri din 1920 până la lichidarea juridică a băncii în 1948, președinte al Consiliului de Administrație. Acestora li se vor adăuga, ca urmare a fuziunii băncii *Mercur* cu *Aurora*, din anul 1927 și a sporirii numerice ai membrilor celor două organisme, cunoscute personalități din conducerea instituției fuzionate, ce vor figura alături de cei amintiți în conducerea *Aurorei* vreme îndelungată, până în anii 1944–1945, precum: învățătorul Teodor Zăgrean, Alexandru Halița (preot, vicar și profesor), profesorii Teodor Șimon și Macedon Linul (profesor și director la Liceul „Odobescu” din Bistrița) sau Iacob Maiorean (teolog nepracticant dar destoinic, casier între anii 1904-1913, la *Aurora*, dar și casier și contabil la Administrația Fondurilor grănicerești, membru al comitetului de cenzori 1935-1943 și al Consiliului de Administrație 1943–1945)<sup>71</sup>. Stabilitatea prezenței pe durată de timp îndelungată a majorității membrilor aleși în organismele băncii *Aurora* oglindea încrederea deplină a acționariatului în capacitatea acestora de coordonare cu succes a afacerilor băncii și de păstrare a unui echilibru firesc între interesele băncii și clientela sa, în calitate de debitori sau deponenți.

De asemenea, merită să amintim faptul că o parte dintre membrii conducerii *Aurora* s-au implicat pentru perioade mai scurte sau mai lungi de timp, în viața politică și publică. În acest sens menționăm rolul însemnat, pe care l-au avut, la sfârșitul anului 1918 și primii ani ai deceniului trei al secolului XX, juristul Leon Scridon, profesorii Nicolae Drăganu, Teodor Șimon, Constantin Moisil în pregătirea Unirii din 1918, în preluarea puterii administrative de la autoritățile austro-ungare și organizarea administrației românești în județul Bistrița; Leon Scridon în calitate de vicepreședinte al Consiliului Național Județean, apoi ca subprefect și prefect în anii 1919–1922, Teodor Șimon și Linul Macedon ca organizatori ai consiliilor naționale locale din Năsăud și împrejurimi și delegați cu vot deliberativ trimiși la Alba Iulia să voteze Unirea; Linul Macedon fiind ales și membru

---

<sup>71</sup> Pentru componența organismelor de conducere ale băncii *Aurora* se pot consulta: Nicolae Drăganu, *op. cit.*; Vasile Dobrescu, *Evoluția activităților financiare ale băncii „Aurora”...*, p. 148–150.

al Marelui Sfat Național<sup>72</sup>. Aceșora li se adaugă juristul Ioan Șerban în calitate sa de prefect și învățătorul Teodor Zăgreanu ales, pentru scurt timp, primar al Năsăudului în anul 1928, sau activitatea profesorului universitar Nicolae Drăganu, ca membru marcant al PNL la nivel național și în municipiul Cluj, îndeosebi, în calitate sa de primar al orașului între 1934–1937.

Mult mai consistentă este prezența membrilor organismelor de conducere ale băncii *Aurora* în viața culturală și socio-educatională. Bunăoară, președintele Consiliului de Administrație al băncii, Teofil Tanco, va avea un rol important în perioada 1922–1926, când va ocupa și funcția de președinte al Fondurilor grănicerești, în sprijinirea înființării Școlii Normale de învățători din Năsăud (1923), cât și prin acordarea de fonduri pentru construcția clădirii acestui liceu. De asemenea, remarcăm activitățile profesorilor Linul Macedon și Ioan Partene în domeniul învățământului, în calitate de inițiatori și conducători ai unor noi instituții școlare în Năsăud sau în Bistrița. Nu mai puțin bogate și însemnate au fost implicațiile membrilor marcanți ai *Aurorei* în activitățile culturale inițiate și susținute de Despărțămintele „Astrei” (Năsăud și Bistrița) în calitate lor de conferențieri, de membrii sau conducători ai acestor foruri culturale. Alții, ca Leon Scridon senior sau Teodor Zăgrean au înființat și sprijinit, pecuniar, periodice de informații precum: „Gazeta Bistriței” (L. Scridon) sau reviste culturale ca „Vatra”, „Flacăra”, „Cultura” la Năsăud (Teodor Zăgrean), și înființează tipografiile sau librării în Bistrița și Năsăud. Lor li se vor alătura o serie de clerici-cărturari, frecvent, implicați în mișcarea culturală națională, precum protopopul Grigore Pletosu sau viitorul vicar Ștefan Buzilă<sup>73</sup>, autor de monografii și de articole științifice inserate în celebra publicație năsăudeană „Arhiva Someșană”, pregătită de către Iulian Marțian, Virgil Șotropa și Iuliu Moisil, viitori membri de onoare ai Academiei Române, acționari, e drept, relativ minori ai băncii *Aurora*. Prezența în acționariatul băncii a lui Virgil Șotropa și Iuliu Moisil nu era întâmplătoare, ei, ca de altfel și mulți intelectuali și proprietari (țărani) năsăudeni, urmași ai

<sup>72</sup> Andreea Salvan, *Pavel Tofan – Memorii din 1918, în Bistrița. 90 de ani de la Marea Unire*, Bistrița, Edit. Barnașs, 2008, p. 69–109; Adrian Onofreiu, *O lume în schimbare*, în *Ibidem*, p. 38–68.

<sup>73</sup> Pentru biografiile personalităților amintite deopotrivă în conducerea băncii *Aurora*, ca și în viața publică sau cultural-educatională se pot urmări fișele sinteză pregătite de Teodor Tanco, *Virtus Romana Rediviva*, vol. I–VI, Bistrița, 1971–1987 și vol. VII, Cluj-Napoca 1993; Ioan Bureacă, *Spiritualitate năsăudeană bistrițeană*, Bistrița, Edit. Mesagerul, 2006, *Dicționarul culturii și civilizației năsăudene al județului Bistrița-Năsăud*, vol. I, *Țara Năsăudului* (coord. Ioan Seni), ed. a II-a, Cluj-Napoca, Edit. Napoca-Star, 2010.



membrilor fondatori, ce moșteniseră acțiunile părinților și bunicilor sau achiziționaseră, ei înșiși, pe parcursul evoluției instituției, acțiuni noi<sup>74</sup>.

Desigur, calitatea operațiunilor financiare și siguranța afacerilor băncii a fost asigurată însă de un grup inimos de funcționar cu studii de specialitate, dintre care s-au impus prin profesionalism și stabilitatea în funcții: Leon Bancu și Ștefan Rebrean, absolvenți ai Academiei Comerciale din Cluj, angajați la banca *Aurora* mai întâi ca și contabili, primul din 1914, cel de-al doilea din anul 1920, după o practică și experiență parcurse la băncile *Economul* (Cluj), Leon Bancu, *Someșana* (Dej) și *Concordia* (Gherla), Ștefan Rebreanu<sup>75</sup>. Leon Bancu va promova succesiv în funcțiile de contabil-șef, secretar și din 1920 până în 1946, inclusiv, de director executiv. Cu o experiență bogată în servicii contabile anterioare, Ștefan Rebrean va fi numit contabil-șef al băncii, funcție din care se va pensiona pe motiv de boală în anul 1944, fiind înlocuit de Traian Anton, descendent din familia grănicerească de ofițeri și membri fondatori ai *Aurorei*<sup>76</sup>.

Solidaritatea economică a acționariatului susținută de loialități și afinități de rudenie, grupate în jurul unor familii de acționari majoritari, întâlnită, adesea, la mai toate instituțiile de credit mijlocii provinciale, era dublată în cazul celor de la *Aurora* de experiența foștilor grăniceri de a păstra și folosi eficient sursele comunităților de avere, fapt ce a format în timp mentalități și atitudini de comportament aparte, caracteristice numai locuitorilor zonei năsăudene. Acestea au stimulat conlucrarea comunităților umane spre împlinirea unor obiective majore de ordin social economic sau cultural educațional, printre care, de timpuriu, și activităților celor ce s-au asociat cu scopul înființării și funcționării cu succes a unor instituții de credit locale sau zonale. Păstrând și dezvoltând aceste atitudini tradiționale, conducătorii băncii *Aurora* și marea majoritate a acționariatului său a reușit să traverseze momentele dificile ale Primului Război Mondial, ale crizei economice din anii 1929–1933, ale stăpânirii Ungariei horthyste și ale situațiilor economice și politice postbelice agravante, sperând până în vara anului 1947 într-o posibilă redresare economică. Altfel nu am reuși să

---

<sup>74</sup> Astfel, în tabelul acționarilor băncii pe anul 1945, Virgil Șotropa figura cu 215 acțiuni (în valoare de 107.000 lei), iar Iuliu Moșil cu 20 de acțiuni, la care se adăugau cele 20 deținute de Constantin Moșil (directorul Arhivelor Naționale din București) și cele 88 ale avocatului Tudor Moșil din Cluj sau ale vărului lor Vasile C. Moșil și soției, în număr de 260. A.N.S.J.B.N, Fond *Banca „Aurora”*, Dosar A. 652, Tabelul cu acționari ai băncii „Aurora” pe anul 1945, p. 37–45. În acel an erau înregistrați 290 de acționari.

<sup>75</sup> Nicolae Drăganu, *op. cit.*

<sup>76</sup> Ștefan Buzilă, *Familia grănicerească Anton*, „Arhiva Someșană”, Năsăud, nr. 11/1929, p. 45–58.

explicăm relativa inerție a elitelor conducătoare ale băncii, e drept destul de vârstnice, dar cu o pregătire profesională indubitabilă ce depășea condițiile mediocre ale provincialismului, și cu relații socio-politice și deschideri culturale la nivel național, de a persista să mențină funcționarea *Aurorei* până la colapsul său din vara anului 1947, când ar fi avut șanse mai bune să salveze părți mai consistente din patrimoniul băncii în folosul acționarilor și deponenților săi prin declararea din proprie inițiativă a falimentului acesteia.

Credem că și elitele născute, ca și cele de la nivel național, de orientare politică democrată și de piață economică liberală sperau în normalizarea climatului general socio-politic și economic al României, odată cu încheierea tratatului de pace cu puterile învingătoare și, în consecință, cu retragerea trupelor și tutelajului politic grosolan al ocupantului sovietic, opinie întreținută din nefericire, doar propagandistic, și de marile state democratice din Occident. Se cunoaște însă faptul că Uniunea Sovietică, după încheierea Conferinței de pace de la Paris, în februarie 1947, și-a permanentizat ocupația în zonele și statele din centrul și estul Europei și a dirijat cu brutalitate schimbările de regim politic spre statul dictatorial stalinist.

În acest context, reforma monetară din august 1947, a fost doar preludiul adoptării unor legi restrictive în plan economic și a unor măsuri politice prin care s-au desființat partidele politice democratice, s-a abolit monarhia, s-a trecut treptat, mai întâi la spolierea materială a elitelor economice în anul 1948, urmată, la puțin timp, de arestarea și lichidarea fizică a unei însemnate părți din elita României. Aceste evenimentele le-au resimțit, desigur, și elitele născute, respectiv acționarii băncii *Aurora*, care, de facto, spre sfârșitul anului 1947, era în faliment financiar, amânarea hotărârii lichidării juridice a acesteia și a altor unități economice, fiind, se pare, cu bună știință amânată de organismele financiare etatizate ale statului până când s-au constituit instrumentele legislative și administrative ale noului regim politic socialist, capabile să execute operațiunile de naționalizare masivă a sectorului privat, pe de o parte, și represiunea politică a elitelor „burghezo-moșierești” după lozinca propagandistică uzuală prostalinistă.

**ANEXA NR. 1.**

**Tabel cu principalele operațiuni financiare ale băncii „Aurora” între 1938-1947**

Legenda: Lei- L. Pengő - P.

**A. Active. Conturi**

<b>Anii</b>	<b>Titluri Efecte Acțiuni</b>	<b>Scont</b>	<b>Debitori</b>	<b>Creanțe în conversiune</b>	<b>Imobile</b>	<b>Active. Total</b>
1938	1.098.535L	13.032.088L	1.253.705L	14.659.920L	7 mil. L	38.936.654L
1940	65.572,6 P	401.125,12P	50.136,84P	394.921,34P	233.000 P	1.209.818,74P
	1.967.180,1L	12.033.753,6L	1.504.105,2L	11.847.640L	6.990.000L	36.294.562,2L
1944	75.602,67P	694.578,67P	32.877,57P	89.945P	200.000P	1.318.235P
	2.268.080,1L	20.837.360,1L	986.321,7L	2.698.472,7L	6 mil. L	39.547.049,7L
1946	23.600.886L	67.369.612L	256.223L	495.834L	4.140.000L	125.094.039L
1947	122.432,76L	36,42L	15,80L	20,48L	7.560.000L	16.334.997,68L
Diferența din recalcularea patrimoniului financiar: 8.319.537,74 L.						

**B. Pasive**

<b>Anii</b>	<b>Capital social</b>	<b>Fonduri de rezervă</b>	<b>Fond de amortisment</b>	<b>Depuneri</b>	<b>Creditori</b>	<b>Reescont</b>
1938	7 mil. L	2.179.590L	3.762.965L	14.820.385L	1.317.184L	7.014.157L
1940	233.333,33P	75.716,73P	100.945,2P	333.300,1P	215.833,33P	166.974,67P
	7 mil. L	2.147.150,1L	3.028.356L	9.999.003L	6.474.999,9L	5.002.240,2L
1944	233.2440P	75.810P	89.829,14P	454.122,81P	237.669,47P	150.150P
	6.907.200L	2.274.301,82L	2.694.874,2L	13.623.684	7.130.084L	4.504.520,1L
1946	28 mil.L	3.066.384L	3.734.357L	29.681.980L	6.417.076L	2.450.379L
	9.023.269L	2.797.272L	4.499.775L	2.105,112L	82,48L	0,19L

### C. Contul profit și pierdere

Anii	Cheltuieli de administrație	Impozite și taxe	Beneficiul net	Pierderi	Total pierderi
1938	1.006.960L	494.778L	478.923L	-	-
1940	34.091,44P	13.529,5P	-	-	-
	1.022.743,2L	405.855L	-	-	-
1941	-	-	-	10.937,92P	21.142,05P 742.275L
				328.197,6L	
1944	40.142,95P	14.931,87P	-	448,67P	
	1.212.388,5L	447.956,1L	-	13.160,1L	
1946	23.616.841L	6.624.287	2.489.098L	-	-
1947	56.440,57L	92.518,84L	10.436,78L	Din recalcularea patrimoniului cf. Legii 303/1947.	